

مقدمه

سنجاب‌ها در باغات آجیلی به ویژه بادام و پسته بسیار خسارت‌زا هستند و زیان اقتصادی بالایی را به باغداران وارد می‌سازند. متأسفانه در سال‌های اخیر برخی افراد سنجاب را از جنگل‌های مناطق غرب کشور به قزوین منتقل کرده‌اند و با توجه به اینکه قادر به نگهداری آن‌ها نبوده‌اند اقدام به رهاسازی سنجاب‌ها در باغات سنتی قزوین نموده‌اند. به دلیل میکروکلیمای خاص باغات سنتی که حالت جنگلی دارند و همچنین تکثیر و زاد و ولد بالای این موجودات، خسارت قابل توجهی به باغداران سنتی وارد کرده‌اند.

سنجاب‌ها علاوه بر میوه و بذر از پوست نهال یا درختان هم تغذیه می‌کنند. یعنی در زمان پس از برداشت اگر محصولی در باغ نباشد می‌توانند رژیم غذایی خود را به سمت پوست خوری تغییر دهند و ممکن است با برداشتن حلقه‌ای از پوست سبب خشک شدن درخت شوند.

انواع سنجاب‌ها

سنجاب‌ها شامل انواع سنجاب‌های زمینی و سنجاب‌های درختی هستند. سنجاب‌های زمینی در زمین لانه می‌کنند و سنجاب‌های درختی یا خاکستری در میان درختان لانه می‌کنند. با این وجود، این بدان معنا نیست که سنجاب‌های درختی هرگز روی زمین دیده نمی‌شوند و سنجاب‌های زمینی نیز هرگز روی درختان دیده نمی‌شوند. سنجاب‌های درختی که بسیار مخرب هستند و خسارت بالایی را به باغداران آجیلی وارد می‌کنند دارای یک دم پر پشت‌تری هستند تا به تعادل آن‌ها هنگام دویدن و بالا و پایین رفتن از درختان کمک کنند. در حالی که سنجاب‌های زمینی دم کوتاه و کم پشتی دارند و روی پوست بدن آن‌ها نقاط خاکستری و سفید مشاهده می‌شود. ساده‌ترین راه تشخیص آن‌ها در هنگام ترسیدن آن‌ها است. به طوری که سنجاب‌های زمینی بلافاصله بعد از ترسیدن به سمت سوراخ‌های زیرزمینی می‌روند اما سنجاب‌های درختی به بالای درخت‌ها فرار می‌کنند.

در سنجاب‌های درختی که در باغات سنتی از این نوع سنجاب وجود دارد پاهای عقب آن‌ها بلندتر و قوی‌تر هستند. این سنجاب‌ها در بالا رفتن از درختان بسیار قوی هستند و به راحتی و به سرعت بین درختان حرکت می‌کنند و بالا و پایین می‌روند. این موجودات قادرند مثل خفاش‌ها خود را آویزان نگه دارند. وزن سنجاب‌های خاکستری حدود ۴۵۰-۶۵۰ گرم است. طول بدن آن‌ها ۳۶-۲۴ سانتی‌متر و طول دم آن‌ها ۱۹-۲۴ سانتی‌متر

سنجاب در باغات

PTMP/SK/R&D/A/ Squirrel01 /24112021

است. سنجاب‌های خاکستری در طی روز فعال هستند و وقت خود را روی درختان می‌گذرانند و برای جستجوی غذا به پایین می‌آیند.

شکل ۱- سنجاب درختی

سنجاب‌های زمینی تونل‌هایی را در زیرزمین به منظور خواب، ذخیره مواد غذایی، پرورش بچه‌ها و پنهان شدن از خطر می‌سازند. لانه‌های آن‌ها می‌تواند در اعماق ۶۰ تا ۱۲۰ سانتی‌متر ایجاد شود و طول این تونل‌ها ۱/۵ تا ۹ متری متغیر است. حتی این تونل‌ها می‌توانند از طریق مسیرهایی به تونل‌های مجاور متصل شوند و کلونی‌های از سنجاب‌ها در زیرزمین تشکیل شود. سنجاب‌های درختی در مواجهه با خطر شکارچیان از لانه‌های خود تا مسافت‌های دورتر جابجا می‌شوند زیرا می‌توانند روی درختان جابجا کنند. آن‌ها در حفره‌های درختان یا لانه‌های ساخته شده از شاخه، برگ و پوست زندگی می‌کنند.

شکل ۲- سنجاب زمینی

چرخه زندگی سنجابها

درک چرخه زندگی سنجابها به مدیریت موثرتر آنها کمک می‌کند. سنجابهای درختی که در باغات سنتی قزوین از این نوع هستند در زمستان فعالیت کمتری دارند و بیشتر در مخفیگاه‌های خود در درختان هستند و کمتر دیده می‌شوند.

در دی و بهمن معمولاً سنجابهای نر ۱۰ الی ۱۴ روز زودتر از سنجابهای ماده، از پناهگاه‌های خود خارج و پدیدار می‌شوند. از اسفند تا خرداد، اوج فصل جفت‌گیری است و طول دوره حاملگی حدود ۴۰ روز است. بچه‌ها در ۷ هفتگی از شیر گرفته می‌شوند در ۱۰ هفتگی آماده ترک مخفیگاه می‌شوند. سنجاب خاکستری معمولاً ۳ تا ۷ بچه دارند. میانگین عمر سنجابهای نر ۲-۳ سال و ماده‌ها تا ۵ سال است.

رژیم غذایی

رژیم غذایی هم برای هم سنجاب‌های زمینی و هم برای سنجاب‌های درختی شامل آجیل، میوه، دانه، پوست، گل و گیاهان دیگر است. سنجاب‌ها در اوایل بهار از چمن‌ها، یونجه، سبزیجات و سایر محصولات سبز تغذیه می‌کنند و در تابستان با خشک شدن علف‌ها و بزرگ‌تر شدن سنجاب‌های جوان، رژیم غذایی آن‌ها به بذور مثل بذر کدوتنبل، آفتابگردان، کنجد و میوه‌های آجیلی مثل بادام و پسته، گردو و مخروط کاج‌ها تغییر می‌کند و شروع به خوردن یا ذخیره این محصولات می‌کنند.

سنجاب‌های درختی موجود در باغات سنتی قزوین علاوه بر خوردن بذرها، آن‌ها را برای زمستان نیز در انبارهای مختلف دفن می‌کنند. آن‌ها با حافظه قوی و حس بویایی خوبی که دارند می‌توانند غذا را حتی ماه‌ها بعد به راحتی پیدا کنند. این موجودات قلمرو مخصوصی ندارند و خانه و غذا را با هم به اشتراک می‌گذارند.

مشکلات ناشی از سنجاب‌ها

-سنجاب‌ها با تغذیه از محصولات سبب کاهش عملکرد می‌شوند. به طوری که در باغات سنتی قزوین مشاهده شده که خسارت قابل توجهی را به ویژه به پسته و بادام وارد کرده‌اند.

-سنجاب‌های درختی از پوست نهال یا درخت هم تغذیه می‌کنند. یعنی در زمان پس از برداشت اگر محصولی در باغ نباشد می‌توانند رژیم غذایی خود را به سمت پوست خوری تغییر دهند و ممکن است با برداشتن حلقه‌ای از پوست سبب خشک شدن درخت شوند.

-این موجودات می‌توانند در ایمنی و سلامت محصولات نیز تاثیرگذار باشند. به طوری که با تماس با شاخه‌های دارای میوه می‌توانند ناقل بیماری، آفات و سایر قارچ‌ها باشند. حتی ممکن است ناقل بیماری به انسان باشند. گزارش شده هر دو نوع سنجاب می‌توانند ناقل بیماری‌هایی نظیر هاری، طاعون و سایر بیماری‌های عفونی برای انسان باشند.

-این موجودات می‌توانند به سیستم‌های آبیاری و سیم‌های برق خسارت وارد کنند. این موضوع می‌تواند از طریق جویدن لوله‌های پلاستیکی و لخت کردن سیم‌های برق ایجاد شود.

-با ادرار و مدفوع خود سبب آلوده شدن مخازن آب می‌شوند.

سنجاب در باغات

PTMP/SK/R&D/A/ Squirrel01 /24112021

منبع

قاسمی، مصطفی؛ قاسمی، شیوا؛ گلمحمدی، مجید. (۱۴۰۰). دستورالعمل فنی مبارزه با سنجاب در باغات بادام. تهران: موسسه تحقیقات علوم باغبانی، پژوهشکده میوههای معتدله و سردسیری

تعاونی پترو تمدن مهام پارس

PTMP/SK/R&D/A/ Squirrel01 /24112021

